DOI: https://doi.org/10.59295/DIA.2024.3.12
CZU: 94(498)
Orcid ID: 0009-0000-4026-6602
Orcid ID: 0009-0002-1143-3939

REGINA ANA A ROMÂNIEI ȘI „FILIERA DANEZĂ”

Claudiu PĂDUREAN

Doctorandul Școlii Doctorale Științe Umaniste și ale Educației, Universitatea de Stat din Moldova, Programul Istoria Românilor (pe perioade).

Domenii de interes: jurnalism, științe politice, istorie contemporană. A publicat în mai multe volume, printre care *Ana, Regina*, coordonat de Alexandru Muraru, Editura Curtea Veche, 2016 și *Anul regal*, coordonat de Daniel Șandru și Alexandru Muraru, Editura Adenium, 2016.

Bianca PĂDUREAN

Doctoranda Școlii Doctorale Științe Umaniste și ale Educaiei, Universitatea de Stat din Moldova, programul Istoria românilor (pe perioade).

Domeniul de interes: istoria contemporană, mai exact perioada comunistă și post-revoluționară.

Regina Ana a României și „filiera daneză”

Rezumat. O serie de documente inedite din Arhiva Rațiu de la Londra arată modul în care Familia Regală a României, în special Regina Ana, împreună cu Uniunea Mondială a Românilor Liberi, condusă de Ion Rațiu, au intervenit pentru a salva una dintre principalele căi folosite de refugiații români care doreau să evadeze din lagărul comunist. Ruta ar fi trebuit să fie închisă ca urmare a deciziei Guvernului de la Copenhaga de a introduce vize pentru români. Documente inedite din Arhiva Rațiu de la Londra arată cum funcționa filiera și ce au făcut regele Mihai, regina Ana și Ion Rațiu pentru românii care doreau să scape din România comunistă. Articolul aduce lumină și asupra portretului reginei Ana, care mi-a cunoscut țara peste care consortul ei a domnit de abia în anii 1990. Ana a României a jucat pe cont propriu un important rol istoric. Ca într-o scenă inspirată de filmul *Lista lui Schindler,* ea a reușit să salveze una dintre cele mai importante filiere prin care românii reușeau să evadeze din „paradisul” comunist și să se refugieze în lumea liberă. Mii de români care s-au refugiat în Occident în anii 1980 îi datorează Reginei Ana a României libertatea și, poate, și viața. Printre cei salvați prin filiera daneză se află jurnalistul și scriitorul Victor Frunză, Nicolae Matei, primul traducător al poetului George Bacovia în limba daneză, sau marele muzician Marin Petrache Pechea.

Cuvinte-cheie: Regina Ana, filiera daneză, refugiați, Ion Rațiu, exil, comunism.

Queen Anne of Romania and the “Danish Escape Route”

Abstract. A series of previously unpublished documents from the Rațiu Archive in London show how the Romanian Royal Family, in particular Queen Ana, together with the World Union of Free Romanians, led by Ion Rațiu, intervened to save one of the main routes used by Romanian refugees seeking to escape from the communist camp. The route should have been closed following the Copenhagen government’s decision to introduce visas for Romanians. Never-before-seen documents from the Rațiu Archive in London show how the route worked and what King Michael, Queen Anne and Ion Rațiu did for Romanians who wanted to escape communist Romania. The article also sheds light on the portrait of Queen Ana, who did not get to know the country over which her consort ruled until the 1990s. Anne of Romania played an important historical role in her own right. As in a scene inspired by the movie *Schindler’s List,* she managed to save one of the most important channels through which Romanians managed to escape from the communist ‘paradise’ and find refuge in the free world. Thousands of Romanians who fled to the West in the 1980s owe their freedom, and perhaps even their lives, to Queen Ana of Romania. Among those saved through the Danish route are journalist and writer Victor Frunză, Nicolae Matei, the first Danish translator of poet George Bacovia’s work, and the great musician Marin Petrache Pechea.

Keywords: Queen Anne, Danish escape route, refugees, Ion Rațiu, exile, communism.

Regina Ana a României și „filiera daneză”. În perioada exilului, Familia Regală a României a reprezentat una dintre cele mai importante instituții naționale. Chiar alungat din țară, Regele Mihai I al României își purta cu sine suveranitatea în exil, o suveranitate neafectată de evenimentele cotidiene, conform principiului „Nullum tempus currit contra regem” [1, p. 155]. Lui i s-a alăturat, încă din primele zile ale exilului, ceea ce avea să fie Majestatea Sa Regina Ana a României. Este vorba de o regină care nu a domnit efectiv asupra țării sale și nici nu i-a fost permis să o viziteze vreme o jumătate de secol. Însă regina Ana a ieșit din pasivitate și a luat atitudine pentru a salva cetățenii unei țări pe care încă nu o cunoștea decât din amintirile regelui său. Această lucrare își dorește să arate un demers ignorat de cei care au studiat faptele și viața reginei Ana, dar care a dus la salvarea a mii de români refugiați în Occident. Aceste fapte au fost aduse la lumină de documente inedite descoperite într-o arhivă românească din Londra, foarte puțin cercetată până acum. Aceste documente au fost coroborate cu informații deja publicate în România. Demersurile reginei Ana a României ca, de altfel, toate demersurile asumate de membrii Familiei Regale în exil, au avut rolul de a suplini lipsa unui stat legitim, care fusese înlocuit cu o grupare nelegitimă [2, p. 171].

Regina României. Majestatea Sa Regina Ana a României a fost una dintre personalitățile exilului românesc. Este vorba de o Regină care, din cauza faptului că tăvălugul sovietic a schimbat cu forța istoria Europei Centrale și de Est, nu a apucat să domnească asupra țării sale. Însă și-a asumat, întreaga viață, datoria de Regină, chiar dacă în anii îndelungați ai exilului, așa cum îi mărturisea ea însăși Alteței Sale Regale Principelui Radu al României, nu avea speranța că România va fi vreodată liberă [3, p.146]. Regina Ana a României a purtat acest titlu în virtutea milenarei tradiții bizantine, ca soție a Majestății Sale Regelui Mihai I al României, cu care s-a căsătorit în 1948. Din acel moment, Ana, născută Principesă de Bourbon-Parma, a schimbat predicatul de Alteță Regală cu acela de Majestate, a primit titlul de Regină și a devenit româncă. Toate aceste lucruri s-au petrecut pentru că Regele Mihai I al României și-a purtat cu el regalitatea în exil, și, totodată a purtat și va purta Coroana perpetuă, imaterială și invizibilă [4, p. 155].

Rolul Reginei Ana a României în cadrul exilului românesc nu s-a rezumat la a fi consoarta Regelui. Nu a fost doar cea care i-a stat alături lui Mihai I al României în cele mai grele momente și care i-a dăruit cinci fiice. Regina Ana nu a fost doar cea care, în vremuri nespus de grele, își asuma și rolul de secretară a Majestății Sale, îl asista pe rege atunci când, în condiții improvizate, înregistra pe bandă de magnetofon mesajele destinate românilor, care erau difuzate apoi de radiourile occidentale cu emisiuni în limba română și nu a fost doar femeia care a muncit cu mâinile și cu mintea pentru a-și susține familia și pentru a-l ajuta pe rege să își onoreze rolul istoric. Ana a României a jucat pe cont propriu un important rol istoric. Ca într-o scenă inspirată de filmul *Lista lui Schindler*, ea a reușit să salveze una dintre cele mai importante filiere prin care românii reușeau să evadeze din „paradisul” comunist și să se refugieze în lumea liberă. Mii de români care s-au refugiat în Occident în anii 1980 îi datorează reginei Ana a României libertatea și, poate, și viața. Este vorba de „filiera daneză”. Însă, pentru a înțelege rolul istoric al Reginei Ana, ar trebui să îi înțelegem biografia.

O biografie exemplară. Viața Anei a României este cu totul ieșită din tiparele poveștilor cu prinți și cu prințese. Ea a venit pe lume în 18 septembrie 1923, în familia Principelui Rene de Bourbon-Parma și a Principesei Margaret a Danemarcei. Copilăria sa a fost una liniștită. Însă, în anul 1939, familia Anei de Bourbon-Parma avea să se confrunte cu dramele celui de-al Doilea Război Mondial. Franța, țara natală a Anei de Bourbon-Parma, a intrat în război împotriva Germaniei naziste. Naziștii au invadat și țara mamei Anei de Bourbon-Parma, Danemarca.

Familia viitoarei regine a României a fost nevoită să se refugieze din calea tancurilor

naziste, mai întâi în Spania, apoi în Portugalia, și, în fine, în Statele Unite ale Americii. Acolo, Principesa Ana a urmat cursurile unei școli de artă și, în paralel, pentru a se putea întreține, a lucrat ca vânzătoare. În 1943, când a împlinit vârsta de 20 de ani, a decis să se înroleze în Forțele Franceze Libere, conduse de generalul Charles de Gaulle și să lupte împotriva naziștilor care îi cotropiseră țara. În septembrie 1943, Ana de Bourbon-Parma a traversat Atlanticul și a ajuns în Africa de Nord. Acolo, Principesa Ana a învățat cum să îi îngrijească pe răniți și cum să conducă ambulanțe. În Maroc și Algeria nu a avut parte de misiuni, însă a „recuperat" în Europa.

Pentru devotamentul și eroismul din timpul războiului, Principesa Ana de Bourbon-Parma a primit Crucea de Război franceză. În 1947, Ana de Bourbon-Parma l-a cunoscut pe Mihai I la Londra, unde Regele României venise pentru a participa la nunta Principesei Elisabeta, azi Regina Elisabeta a II-a a Marii Britanii. Cei doi tineri s-au logodit în Marea Britanie. În condiții normale, nunta ar fi trebuit să aibă loc în România, însă Regele Mihai I a fost silit de comuniști să abdice în 30 decembrie 1947. În aceste condiții, Regele Paul al Greciei, fratele Reginei-Mamă Elena a României, care cunoscuse și el tristețea exilului, l-a invitat pe nepotul său la Atena, unde a fost oficiată ceremonia religioasă a cununiei în ritul bizantin [5, p. 61]. Din 1948 și până când s-a stins din viață, în 2016, Regina Ana a României a rămas cel mai credincios soldat al Regelui Mihai I, după cum se exprima ASR Principele Radu al României într-un discurs public.

Curajul, caracterul de neînfrânt și faptul că a trecut prin trauma exilului sunt factorii psihologici care explică implicarea Reginei Ana a României în salvarea filierei daneze prin care mii de români au reușit să se refugieze în Occident. Modestia și discreția care au caracterizat-o explică de ce nu a vorbit niciodată public despre acest lucru. Avea însă să o facă unul dintre liderii marcanți ai exilului democratic românesc, Ion Rațiu, președintele Uniunii Mondiale a Românilor Liberi, și, totodată, unul dintre cei mai apropiați colaboratori ai Regelui Mihai I, mai ales în ultima perioadă a exilului.

Cum funcționa filiera daneză. Într-un interviu difuzat în cadrul emisiunii Actualitatea Românească de la postul Radio Europa Liberă din anul 1987, Ion Rațiu arăta modul în care s-au petrecut lucrurile. Înregistrarea acestei emisiuni a fost găsită de autorii articolului în Arhiva Ion Rațiu de la Romanian Cultural Centre din Londra. Ion Rațiu descria modul în care mii de români evadau din România lui Nicolae Ceaușescu, în care viața de zi de zi devenise un coșmar, iar drepturile și libertățile cetățenești lipseau cu desăvârșire. Concret, acești români solicitau permisiunea să viziteze Ungaria, o țară care făcea parte din lagărul socialist, dar care, în anii 1980, cunoștea o variantă mult mai relaxată a comunismului, așa-numitul *gulyas-comunism*. Ajunși la Budapesta, românii își cumpărau un bilet de avion pe ruta Budapesta–Copenhaga. Danemarca era una dintre puținele țări occidentale care nu cereau viză de intrare pentru români. Ajunși în capitala Regatului Danemarcei, românii cereau imediat azil politic.

Numărul lor crescuse atât de mult încât Guvernul danez dorea să introducă vize de intrare, să respingă cererile de azil politic și să îi trimită pe români înapoi, unde pe mulți dintre ei îi așteptau ani grei de închisoare, tortura sau chiar moartea. Între timp, românii care așteptau biletele de avion salvatoare spre Budapesta se confruntau cu o situație de mizerie.

De aceea, Uniunea Mondială a Românilor Liberi a decis să mobilizeze resursele exilului democratic românesc pentru a-i ajuta pe acești oameni. Interviul acordat de Ion Rațiu postului Europa Liberă este elocvent. „Ungaria nefiind o semnatară a Convenției Națiunilor Unite din 1951, Ungaria nu dă în mod automat acestor refugiați azil politic. Și din această cauză este un cerc vicios. Nu pot să aibă viză de ieșire fără azil politic și nu pot să aibă azil politic fără viză. Și acuma, să nu se iasă, bineînțeles, din rigoarea, să zic așa, legalistică, am intervenit la diferitele guverne ca să obținem acceptarea unora dintre acești refugiați și să se facă o intervenție directă față de Guvernul maghiar, ca ei să dea o măsură legalistică, care să poată să legalizeze situația lor la Budapesta. Dar între timp ne ocupăm de

ei, bineînțeles, ca să îi ținem în viață. Am făcut deja șapte transporturi, mari transporturi de camioane pline de bunuri: haine, alimente, medicamente... Și acuma pregătim al optulea transport", a spus Ion Rațiu [6]. Unii dintre românii din Ungaria puteau să treacă frontiera cu Austria și, de acolo, să plece mai departe în alte țări occidentale. Însă filiera daneză rămânea esențială pentru salvarea transfugilor români.

„Am plecat la Viena acum două săptămâni, am stat acolo patru zile, am fost la Gelsenskirkchen, am fost la celelalte pensioane unde sunt repartizați după această perioadă românii care au trecut deja prin carantina inițială. Dar de acolo m-am dus la Copenhaga și acolo am făcut intervenția cea mare. Pentru că întâmplarea a făcut: acești români au descoperit că puteau să plece în Copenhaga din Ungaria fără viză, atâta vreme cât aveau un bilet dus-întors. Și atunci, săracii oameni au vândut tot ce au putut, deși nu aveau nici o putință să se întoarcă, au făcut tot ceea ce au putut ca să își poată cumpăra un bilet dus-întors la Copenhaga. Când au ajuns la Copenhaga, și-au cerut imediat azil politic. Or, acest azil politic n-a fost acordat. Guvernul danez a trimis o comisie la Budapesta și, în general, în Ungaria, ca să cerceteze situația de acolo. Această comisie, din nefericire, a venit, s-a întors la Copenhaga și a făcut un raport în care spunea că Ungaria este o țară certă, o țară sigură, o țară în care li se asigură toate drepturile umane, cu excepția azilului politic. Dar, din moment ce ei vor să se stabilească în Ungaria, vor primi și acest azil politic... Asta este concluzia acestei comisii a guvernului danez. Și atuncea pentru acest lucru m-am dus la Copenhaga. Am vizitat, în primul rând, marele câmp de la Oolog, din Jutland, unde sunt vreo o sută și ceva de refugiați români, și pe urmă am văzut celelalte trei mari din jurul Copenhagei…" [6], spunea Ion Rațiu, care adăuga că, la acea dată, existau aproximativ 300 de refugiați români în Danemarca.

În același interviu, Ion Rațiu continua să pledeze pentru rezolvarea cât mai grabnică a statutului legal al acestor refugiați români. „Și acuma problema se pune: trebuie să convingem acești oameni că refugiații români sunt autentici refugiați politici, nu sunt refugiați economici și prin acești oameni mă refer la Guvernul danez. Am avut o satisfacție mare, am avut o conferință de presă – toate marile ziare, cele cinci – toate au scris despre situația românilor foarte favorabil. Deci am depus o scrisoare la primul ministru, am intervenit la Ministerul de Externe, deci am toate speranțele că această problemă va fi soluționată favorabil cazului României, cel puțin pentru românii care deocamdată se și află în Danemarca. Da, dar din nefericire, această portiță s-a închis. De când și-au dat seama că românii vin în număr mare pe această cale, acuma ei cer o viză de intrare și atuncea, bineînțeles, este mult mai greu" [6], a adăugat Ion Rațiu.

Mai mult, Ion Rațiu depunea eforturi pentru a convinge guvernele occidentale să îi primească pe transfugii români aflați în Danemarca. El a apelat inclusiv la autoritățile din Australia. Însă răspunsurile favorabile din partea guvernelor occidentale contactate întârziau, iar situația românilor din Danemarca devenea disperată, pe măsură ce se contura tot mai clar perspectiva expulzării lor în România.

O intervenție salvatoare. În acele momente a avut loc intervenția salvatoare a reginei Ana a României. La solicitarea lui Ion Rațiu, regina Ana a intervenit pe lângă rudele sale din Familia Regală a Danemarcei, cu care era înrudită atât direct, prin mama sa, Principesa Margaret a Danemarcei, cât și prin alianță, prin intermediul mamei Regelui Mihai I, Regina-Mamă Elena a României, născută Principesă a Greciei și Danemarcei. Regina Ana a României a pledat cu energie cauza românilor refugiați în Danemarca, iar în cele din urmă a avut succes, după cum demonstrează două scrisori inedite, pe care i le-a trimis Ion Rațiu, și care au fost descoperite în Arhiva Ion Rațiu din Londra.

„16 aprilie 1989

Majestății Sale Reginei Ana a României, Versoix

Doamnă,

A fost o zi a bucuriei pentru întreaga

națiune română, de la Rege și Regină, până la cel mai umil dintre ei.

Demonstrând disciplină, comportament civilizat și, mai presus de toate, unitate, eforturile noastre unite au avut succes în a convinge guvernul danez că dosarul refugiaților noștri a fost unul care să merite atenția sa. În spiritul adevărat al tradiției lor umanitare de neegalat, poporul danez ne-a arătat o mare simpatie și, astfel, guvernanții au decis să renunțe la decizia lor și au acceptat să ofere compatrioților noștri o casă permanentă în Danemarca. Putem spune cu adevărat că rugăciunile noastre au fost auzite!

Este, de asemenea, plăcuta mea îndatorire să informez pe Majestatea Voastră că românii din Danemarca au făcut primul pas pentru a se organiza și de a oferi onoare și mândrie faptului de a fi român.

Rămân al Majestății Voastre umil supus,
Ion Rațiu" [7].

În cea de-a doua scrisoare, președintele Uniunii Mondiale a Românilor Liberi o informa pe Regina Ana a României că a decis să informeze publicul românesc, prin intermediul ziarului Românul Liber, pe care Ion Rațiu îl edita la Londra, despre demersurile regale în favoarea românilor refugiați în Danemarca.

„28 aprilie 1989
Majestății Sale Reginei Ana a României, Versoix, Elveția
Doamnă,

Permiteți-mi, Majestatea Voastră, să vă trimit, personal, referința pe care am făcut-o în ziarul nostru la scrisoarea pe care ați scris-o cu grație M.S. Reginei Margareta a Danemarcei.

Sper sincer că veți aproba maniera în care am prezentat acest eveniment cititorilor români.

Rămân al Majestății Voastre umil supus,
Ion Rațiu
Președinte UMRL" [8].

Printre cei care au fost salvați datorită demersurilor Reginei Ana a României se numără mari personalități ale culturii românești și europene. Marele muzician Marin Petrache Pechea a fugit din România în anul 1986. În contumacie, el fusese condamnat la șapte ani de închisoare. Dacă ar fi fost aruncat într-o temniță comunistă, nimeni nu garantează că nu ar fi cunoscut soarta dizidentului Gheorghe Ursu. O altă personalitate care a scăpat din România pe filiera daneză este clujeanul Nicolae Matei, primul traducător al poetului George Bacovia în limba daneză. El a ajuns în Danemarca în anul 1985. Inițial, cererea sa de azil politic a fost respinsă. A declarat recurs și, în cele din urmă, autoritățile de la Copenhaga au acceptat să îi acorde azil. O a treia figură memorabilă care a folosit filiera daneză a fost jurnalistul și scriitorul Victor Frunză. Fost redactor al Radio România și al TVR, apoi lector la Academia „Ștefan Gheorghiu", în anul 1974 el a publicat în presa occidentală, prin intermediul agenției de presă Reuters, o scrisoare critică la adresa dictaturii comuniste. În 1980, Victor Frunză a ajuns în Danemarca. A început să colaboreze cu postul de radio Europa Liberă și a continuat să denunțe ororile comunismului. De asemenea, a înființat editura Nord, unde a publicat cărți ale personalităților românești din exil.

Pentru acești oameni, la fel ca pentru alte mii de români care au folosit filiera daneză, intervenția reginei Ana a României a fost providențială.

Astfel de documente descoperite în arhive arată care a fost, de fapt, activitatea din exil a familiei regale a României. Acest exil a început în 3 ianuarie 1948, când regele Mihai și regina-mamă Elena au fost forțați să părăsească România, spre o destinație necunoscută lor în acel moment. Deși am putea concluziona că exilul s-a încheiat la finalul anului 1989, acest lucru nu s-a întâmplat până în 1997, când, în timpul președinției lui Emil Constantinescu, regele Mihai a primit pașaportul românesc și, implicit, i-a fost recunoscută cetățenia română, pe care autoritățile comuniste i-au luat-o printr-un decret, în 28 mai 1948.

Referințe bibliografice:

1. Kantorowicz, Ernst H. *Cele două corpuri ale Regelui.* Iași: Editura Polirom, 2014.

2. ASR Principele Radu al România în dialog cu Nicolae Drăgușin, *Altfel. Legământul noii generații regal.* Iași: Editura Polirom, 2009.

3. Alteța Sa Regală Principele Radu al României, *Ana a României. Un război, un exil, o viață.* București: Editura Humanitas, 2008.

4. Muraru, Andrei. *Regele nu moare niciodată. Un răspuns pentru cei mândri că suntem români*. În: *Ana, Regina,* coord. Alexandru Muraru. București: Editura Curtea Veche , 2008.

5. Pădurean, Claudiu. *Portret. Ana, Regina-Soldat a României: Știam să demontez și să montez la loc o mașină*. În: *Ana, Regina,* coord. Alexandru Muraru. București: Editura Curtea Veche, 2008.

6. Arhiva Centrului Cultural Român din Londra, Interviu acordat de Ion Rațiu postului Europa Liberă și difuzat în emisiunea Actualitatea Românească, 1987, transcris de pe casetele din arhivă.

7. Arhiva Centrului Cultural Român din Londra, documentul nr. XII.

8. Arhiva Centrului Cultural Român din Londra, documentul nr. XIII.

UNIUNEA MONDIALĂ A ROMÂNILOR LIBERI

The World Union of Free Romanians — Union Mondiale des Roumains Libres — Welt Verband der Freien

File => Regele Mihai

To Her Majesty
Queen Anne of Romania
Versoix
Switzerland

28 April 1989

Ma'am,

Permit me, Your Majesty, to send you, personally, the reference we made in our newspaper to the letter you graciously wrote to H.M. Queen Margareta of Denmark.

I sincerely hope that you approve of the way we presented the event to our Romanian readers.

I remain Your Majesty's obedient servant,

Ion Ratiu
President WUFR

Președinte: Ion RAȚIU
54-62 Regent Street
London W1R 5PJ G.B.
01-439 4052

Secretar general: Doru NOVACOVICI
B.P 90
94003 Créteil Cédex France

Scrisoare adresată de Ion Rațiu reginei Ana